

Prof. Dr.
Özgür YILDIZORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0015-9583>Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Eğitim Fakültesi / Türkçe Ve Sosyal
Bilimler Eğitimi Bölümü / Sosyal
Bilgiler Eğitimi Abd
ozgur@mu.edu.trBaşvuruda bulundu. Kabul edildi.
Applied Accepted

Eser Geçmişi / Article Past: 19/10/2022 22/11/2022

Araştırma Makalesi

DOI: <http://dx.doi.org/10.21551/jhf.1191489>

Research Paper

Orjinal Makale / Original Paper

Sakarya Meydan Muharebesi Üzerine Bir Değerlendirme

An Evaluation on the Field the Battle of Sakarya

Öz

Sakarya Meydan Muharebesi, 22 gün 22 gece süren Türk-Yunan mücadelesidir. Üzerinden 100 yıl geçmiş olan bu muharebe, bir milletin bağımsızlığı için verdiği büyük mücadelenin adıdır. Mondros Mütarekesi sonrası, Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde başlayan, Türk İstiklal mücadelesi ilk aşamada halkın direniş hareketleriyle şekillenmiştir. Kuvayı Milliye güçleri özellikle Batı Cephesinde düşmanın ilerlemesini engellemekle kalmamış zaman zaman durdurmuştur. Düzenli ordu oluşuncaya kadar Millî Mücadele liderine ve sonradan oluşan TBMM'ne zaman kazandırmıştır. Düzenli ordunun oluşması, Doğu ve Güney Cephesi'ndeki toparlanmalar artık Batı'da Yunanistan ile köklü bir mücadele yapmanın zamanının geldiğinin habercisi olmuştur. Batı Cephesi'nde; Birinci İnönü ve İkinci İnönü Muharebelerinde elde edilen başarıların sevinçle karşılanılmasına rağmen Kütahya Eskişehir Muharebelerinde yaşanan geri çekilme moralleri bozmuştur. Bunun üzerine Türk Milleti tarihinin ve kaderinin en önemli savunma savaşlarından birini vermek zorunda kalmıştır. Araştırmada 22 gün 22 gece süren bu mücadeleler; tetkik eserler, T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi Başkanlığı'ndan elde edilen arşiv belgeleriyle desteklenerek kısaca değerlendirilmeye çalışılmıştır. Araştırma, Üzerinden 100 yıl geçmiş olan Sakarya Meydan Muharebesinin yaşadığımız yüzyılın bakış açısıyla aydınlatılma çabasıdır.

Anahtar Kelimeler: Sakarya Muharebesi, Türk, Yunan, Batı Cephesi

Abstract

The Field the Battle of Sakarya is a Turkish and Greek struggle that lasted 22 days and 22 nights. This battle, over 100 year ago, is the name of the great struggle of a nation for its independence. After the Armistice of Mudros, the Turkish struggle for Independence, which started under the leadership of Mustafa Kemal Atatürk, was shaped by the resistance movements of the people in the first stage. The

ATIF: YILDIZ Özgür, "Sakarya Meydan Muharebesi Üzerine Bir Değerlendirme", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 8/4 (Aralık 2022), s. (1112-1128)

CITE: YILDIZ Özgür, "An Evaluation on the Field the Battle of Sakarya", *Journal of History and Future*, 8/4 (December 2022), pp. (1112-1128)

Screenedturnitin

Turkish revolutionaries not only prevented the advance of the enemy especially on the Western Front, but also stopped the enemy from time to time. Until the regular army was formed, it gave time to the leader of the National Struggle and the Grand National Assembly of Türkiye which was formed later. With the formation of the regular army and the recovery on the Eastern and Southern fronts, it has been heralded that it is time to make a radical struggle with Greece in the West. On the west side; Although the successes in the First Battle of İnönü and the Second Battle of İnönü were welcomed, the retreat in the Battle of Kütahya Eskişehir demoralized. Thereupon, the Turkish Nation had to fight one of the most important defense wars of its history and destiny. These struggles, which lasted 22 days and 22 nights in the research; the research works were tried to be evaluated briefly by supporting the archive documents obtained from the Presidency of the Republic of The Türkiye Directorate of State Archives. The research is an effort to illuminate the Field Battle of Sakarya, which has been over 100 years, from the perspective of the century we live in.

Keywords: Battle of Sakarya, Turkish, Greek, Western Front

Giriş

Millî Mücadele; Birinci Dünya Savaşı'nın ardından çok ağır şartlarda imzalanmış olan Mondros Mütarekesi sonrasında Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde yapılan Türk milletinin mücadelesinin adıdır. Türk Millî Mücadelesi sonraları bağımsızlık savaşı veren birçok devlete ilham kaynağı olmuştur.

Kurtuluş Savaşı, üç cephede seyretmiştir. Doğu, Güney ve Batı Cepheleeri Türk Milleti'nin kaderini etkilemiştir. Doğu Cephesinde, Ermeniler ile çetin bir mücadele olmuştur. Osmanlı son döneminden gelen ve yüz yıllık geçmişi olan Ermeni sorunu Kazım Karabekir'in katkılarıyla sonlandırılmıştır. Akabinde imzalanan Gümrü Antlaşması, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Mustafa Kemal Atatürk'ü tanınır kılınmıştır.

Güney Cephesinde, Fransızlara karşı etkili bir mücadele verilmiştir. Fransız ordusu ve destekçisi olan Ermeniler, bölge halkının büyük katkısıyla mağlup edilmiştir. Türk İstiklâl Savaşı'nın en önemli cephelerinden birisi Şüphesiz Batı Cephesidir. Batı Cephesi mücadeleleri 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesiyle başlamıştır. 1919-1922 yılları arasında Türk-Yunan savaşı sürmüştür. İnönü muharebelerinin ardından, Kütahya-Eskişehir Muharebeleri yapılmıştır. Yunan ilerleyişini durdurabilmek için artık sorumluluğun alınması ve muharebenin tek elden yönetilmesi gerekmektedir. Sorumluluk Başkomutan Mustafa Kemal Atatürk tarafından alınmış ve Türk Milletinin kader mücadelesi başlamıştır. Batı Cephesi'nin en önemli muharebelerinden biri olan Sakarya Meydan Muharebesi, Türk Milletinin ateşle imtihanıdır.

Sakarya Muharebesi Öncesi Durum

Sakarya Meydan Muharebesi, Şark Meselesinin son evresini tamamlamaya çalışan, Düvel-i Muazzama'nın son oyununu bozan bir savaştır. Yunanlılar; Birinci ve İkinci İnönü muharebesinde uğradıkları yenilgilerden sonra işin ciddiyetini daha çok anlamışlardır. Kaybolan prestijlerini kazanmak ve Türkleri Sevr Anlaşması şartlarını kabullendirmek için daha güçlü bir saldırının

hazırlığına girişmişlerdir. Yunan tahtına geçen Konstantin, Megola-İdea'yı gerçekleştirmek ve Ankara'da parti yapmak için hazırlıkları tamamlamıştır.¹

Yunanlıların, Ankara Hükümeti'nin reddettiği Sevr Anlaşmasını gerçekleştirmek amacıyla Anadolu topraklarına sürekli kuvvet takviyesi yapmıştır. Türklere karşı yeni bir taarruzun hazırlıkları Yunanistan göre neredeyse tamamlanmıştır.² Yunan ordusu taarruzu gerçekleştirebilmek için planı şu şekilde yapmıştır. Öncelikle Uşak ve Bursa'daki birliklerini birleştirerek meydan muharebesini kazanmak istemişlerdir. Türk birliklerini iki taraftan kuşatıp yok etmeyi amaçlamışlardır.³

Atatürk, Nutuk adlı eserinde bu taarruz ve Türk ordusunun genel durumu ile ilgili şunlardan söz etmiştir:

“Yunanlıların bu taarruzuyla vukua gelen ve Kütahya- Eskişehir Muherabat'ı unvanı altında yad olunan bir silsile-i muherabat vardır. On beş gün devam etmiştir. Ordumuz, 25 Temmuz 1921 akşamı kısm-ı külliyesiyle Sakarya şarkına çekilmişti. Ordumuz çekilmesini zaruri kılan esbabın esaslarına işaret edeyim:

İkinci İnönü Muharebesinden sonra, umumi seferberlik yapmış olan Yunan ordusu, insan, tüfek, makinalı tüfek ve top miktarınca ordumuza mühim derecede faik idi. Temmuzda Yunan ordusu taarruza başladığı zaman, milli hükümetin ve mücadelenin *tekamülâtı, bizim umumi seferberlik ilanımıza ve bu suretle milletin bütün menabiini ve vesaitini, başka hiçbir mülahazaya tabi olmaksızın, düşman karşısına toplamağa henüz müsait ve mütehammil görülmemişti.* İki ordu arasındaki kuvvet vesait ve şerait *nispetsizliğinin başlıca bariz sebebi bundandır.*”⁴ şeklinde açıklamada bulunmuştur.

Esasen Türk kuvvetlerinin Sakarya'nın doğusuna çekilmesini kararının en önemli gerekçesi, Yunan kuvvetleri karşısında savaşabilecek bir duruma gelebilmesi için eksiklerinin tamamlanmasıdır.⁵ Yunanlılar ise Türklerin geri çekilmeden sonra bir daha toplanamayacağı kanaatinde idirler. Türklerin düzenli bir geri çekilme yaptıklarını Yunan generalleri çok geç öğrenebilmiştir. 29 temmuzda yaptıkları toplantının sonucunda Türk ordusunun dağılmadığını yeni anlayabilmişlerdir.⁶

TBMM'nde karamsar tartışmalar sürerken, Mustafa Kemal Paşa bir önergeyle Meclis Başkanlığına başvurarak üç ay süreyle ve TBMM'nin tüm yetkilerini kullanmak koşuluyla bütün sorumluluğu üzerine alabileceğini yani Başkomutanlığı üstlenebileceğini belirtmiştir. Mecliste ciddi tartışmalara yol açan önerge, 5 Ağustos 1921'de kabul edilmiş ve Mustafa Kemal Paşa Kurtuluş Savaşı'nın bu en kritik noktasında ve Osmanlı anayasasına göre yalnızca padişah tarafından kullanılabilen bir unvan olan Başkomutanlığa getirilmiştir.⁷ Mustafa Kemal Başkomutan olarak

1 Halit Eken, *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi*, Marmara Kitabevi Yayınları, Bursa 1998, s.237.

2 Yüksel Kırcı, Bayram Akça, Melek Çolak, *Türk İnkılâp Tarihi ve Atatürk İlkeleri*, Ünyay Basımevi, Muğla 1996, s.211.

3 Ergün Aybars, *Türk Cumhuriyet Tarihi I*, Ercan Kitabevi, İzmir 2000, s.271.

4 Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 19997, s.405.

5 E. Semih Yalçın ve diğerleri, *Atatürk İlke ve İnkılâp Tarihi*, Berikan Yayınları, Ankara 2008, s.247.

6 Ergün Aybars, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, Ercan Kitabevi, İzmir 2000, s.271.

7 Yılmaz Günca, Erkan Şenşekerci, *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Cilt 1 Kurtuluş Dönemi*, Alfa Yayınları, Bursa 2001, s.139.

Planı hazırlamıştır. Amaç, başarmak için bütün tedbirleri en kısa zamanda ve hızlı bir şekilde almaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için 7 ve 8 Ağustos 1921 günlerinde, 10 adet “ Tekâlif-i Milliye” yani “ Milli Vergi” emri yayımlanmıştır. Bu emirler gereği her ilçede bir “Milli Vergi Komisyonu” kurulmuştur.⁸ Bu emirleri Kayıran şöyle belirtmiştir:

“1 No:lu Tekâlif-i Milliye Emri: Her kazada birer “Tekâlif-i Milliye Komisyonu” kuruldu. Bu komisyonların çalışmaları sonunda topladıkları malzemenin ordunun çeşitli kısımlarına dağıtım şekli düzenlendi.

2 No:lu Tekâlif-i Milliye Emri: Ülkede her aile birer kat çamaşır, birer çift çorap ve çarık hazırlayıp, Tekâlif-i Milliye Komisyonu’na teslim edecekti.

3 No:lu Tekâlif-i Milliye Emri: Tüccarın ve halkın elinde bulunan çamaşırlık bez, Amerikan patiska, pamuk, yıkanmış ve yıkanmamış yün ve tiftik, erkek elbisesi dikmeye yarayan her cins kışlık ve yazlık kumaş, kalın bez, kösele, vaketa (ince meşin), taban astarlığı, sarı ve siyah meşin, sahtiye, dikilmiş ve dikilmemiş çarık, potin, demir kundura çivisi, tek çivi, kundura ve saraç ipliği, nallık, demir ve yapılmış nal, mih, yem torbası, yular, belleme, kolon, kaşağı, gebre, semer ve urgan stoklarından yüzde kır kına, parası sonradan ödenmek üzere el konuldu.

4 No:lu Tekâlif-i Milliye Emri: Eldeki buğday, saman, un, arpa, fasulye, bulgur, nohut, mercimek, kasaplık hayvan, şeker, gaz, pirinç, sabun, yağ, tuz, zeytinyağı, çay, mum, stoklarından yüzde kırkına parası sonradan ödenmek üzere el konuldu.

5 No:lu Tekâlif-i Milliye Emri: Ordu ihtiyacı için alınan taşıt araçları dışında, halkın elinde kalan taşıt araçlarıyla, yüz kilometrelik bir uzaklığa kadar, ayda bir defa olmak üzere, parasız askerî nakliyat yapılması emredildi.

6 No:lu Tekâlif-i Milliye Emri: Ordunun giyimine ve beslenmesine yarayan bütün sahipsiz mallara el konuldu.

7 No:lu Tekâlif-i Milliye Emri: Halkın elinde bulunan savaşta lüzumlu bütün silâh ve cephanenin üç gün içinde teslim edilmesi emredildi.

8 No:lu Tekâlif-i Milliye Emri: Benzin, vakum, gres, makina, don, saatçi ve taban yağları, vazelin, otomobil, kamyon lastiği, solüsyon, buji, soğuk tutkal, Fransız tutkalı, telefon makinesi, kablo, pil, çıplak tel, yalıtkan maddeler ve bunlar cinsinden malzeme, asit sülfürik stoklarının yüzde kırkına ordu adına el konuldu. Alınanların bedeli daha sonra ödenecekti.

9 No:lu Tekâlif-i Milliye Emri: Demirci, marangoz, dökümcü, tesviyeci, saraç, arabacı esnafları ve imalâthaneleriyle, bu esnaf ve imalâthanelerin iş çıkarabilme güçleri ve kasatura, kılıç, mızrak ve eyer yapabilecek ustaların adlarıyla beraber sayıları ve durumları saptandı.

10 No:lu Tekâlif-i Milliye Emri: Halkın elinde bulunan dört tekerlekli yaylı araba, dört tekerlekli at ve öküz arabalarıyla, kağrı arabalarının, bütün takım ve hayvanlarıyla beraber ve binek ve top çeker hayvanları, katır ve yük hayvanları, deve ve eşek sayısının yüzde yirmisi ordu adına alındı.

Bütün bu alınanlar için sahiplerine belge verildi ve devlet borçlandı.”⁹

8 Yahya Akyüz ve diğerleri, *Atatürk İlke ve İnkılâp Tarihi I*, YÖK Yayınları, Ankara 1997, s.137.

9 Mehmet Kayıran; “Tekâlif-i Milliye Emirleri ve Uygulanışı”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 1989,

Tekâlif-i Milliye emirlerinin uygulanması ve herhangi bir sorunla karşılaşılması amacıyla oluşturulan İstiklal Mahkemeleri; Ankara, Kastamonu Samsun, Konya ve Eskişehir bölgelerinde görev yapmıştır.¹⁰ Tekalif-i Milliye emirlerinde görüldüğü üzere; ordunun, halkın elinde olan çarık ve çoraba bile ihtiyaç olduğu görülmektedir. Artık bu Türk Milleti'nin son savunma savaşıdır. Alınan kararlar o kadar önemli ve hayatidir ki yapılacak bir hata Türk Milletinin sonunu getirebilecek mahiyettedir. Bu nedenle, bu hususta Mustafa Kemal Atatürk'ün aldığı sorumluluğun önemi iyi değerlendirilmelidir.

Sakarya Muharebesi

Muharebe hazırlıkları büyük bir hızla tamamlanmıştır. Türk milleti varını yoğunu bu savaş için fedakârca vermiştir. Sakarya Muharebesinde orduların genel durumunu şöyledir:

Yunanistan: 90000 piyade tüfeği, 700 makineli tüfek, 300top, 20 uçak ve 1500 kişilik süvari gücüne sahiptirler.

Türkiye: 2500 subay, 45000 piyade tüfeği, 240 makineli tüfek, 175 adet çeşitli çapta top ve 4500 süvari ile 2 uçak.¹¹ Buradan, Yunan kuvvetlerinin, Türk ordusu karşısında ciddi bir üstünlüğü olduğu yorumunu yapmak kaçınılmazdır.

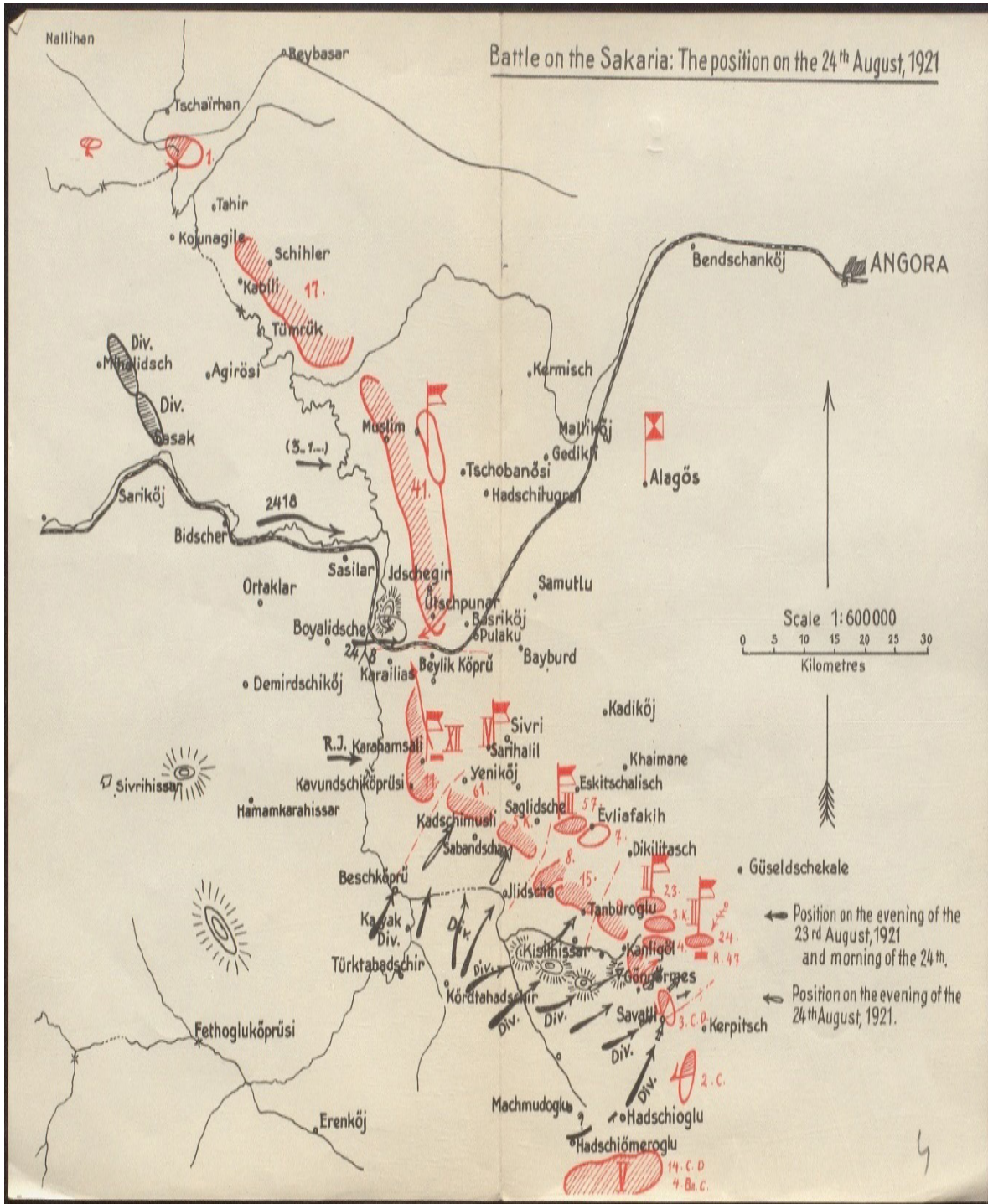
Yunan ordusu 13 Ağustos 1921 tarihinde, harekâta başlamıştır. Mustafa Kemal Paşa gerekli tedbirleri önceden almış, Fevzi Paşa ile berber harekât planlarını hazırlamıştır. Sakarya Meydan muharebesi ile ilgili harekât planları aşağıdadır:¹²

s.649-650.

10 E. Semih Yalçın ve diğerleri; *Atatürk İlke ve İnkılâp Tarihi*, Berikan Yayınları, Ankara 2008, s.249.

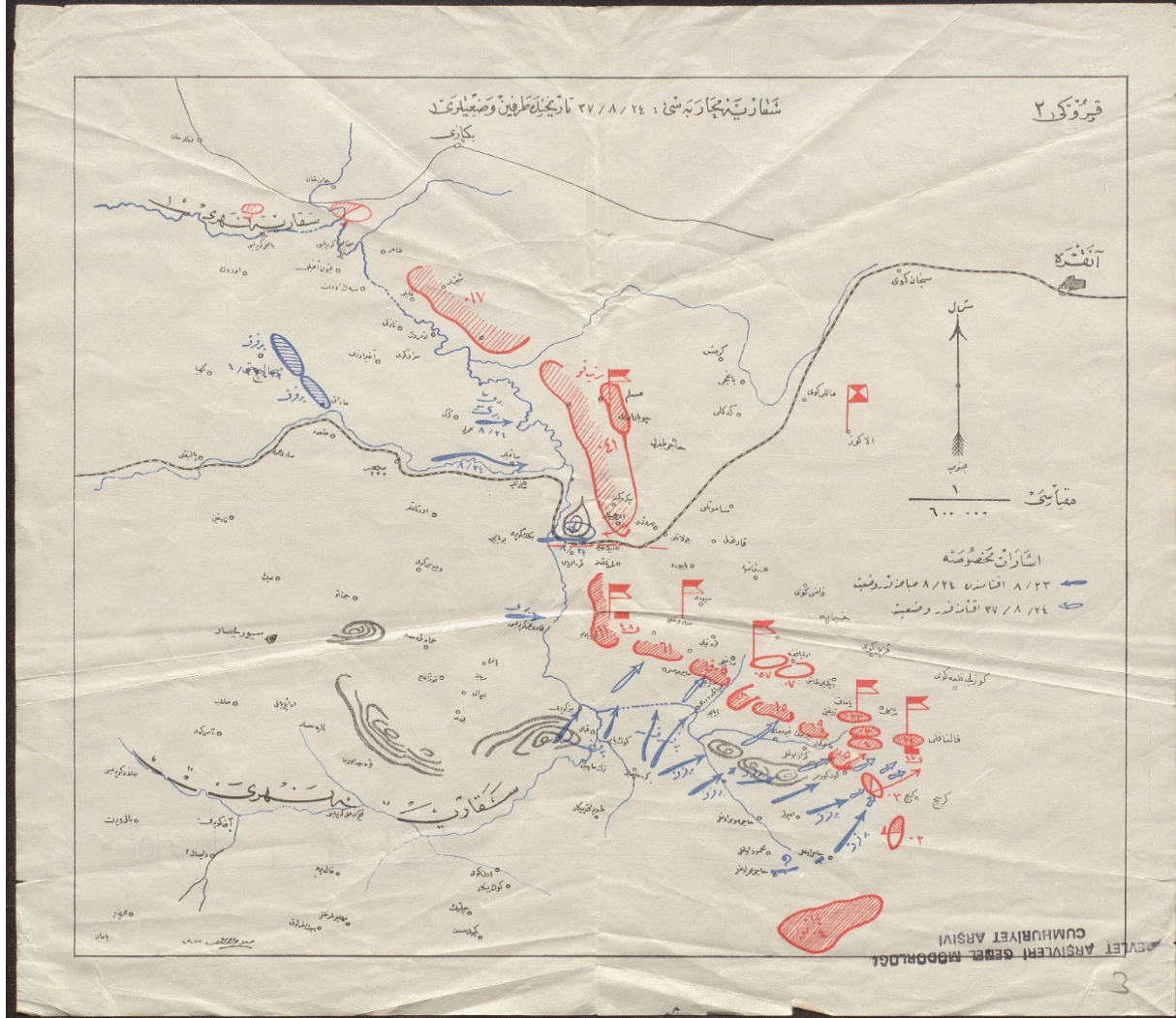
11 Sadri Karakoyunlu; "Sakarya Meydan Muharebesi'nin Yankıları (Melhaame-i Kübra- Büyük Kan Seli veya Büyük Savaş Alanı)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 1995, Sayı 31, s.94.

12 BCA, 1138- 149, 1 /2 Tarih :1921

Resim: 1 Sakarya Muharebesi Harekât Planı (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi,1921)¹³

13 T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi Başkanlığı (BCA): Kutu No: 1138 Dosya No:149, Gömlek No. 1 /Tarih :1921

Resim: 2 Sakarya Muharebesi Harekât Planı (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi,1921)

Bir meydan muharebesiyle Yunanlılar, Türk ordusunu tamamen yok etmeyi planlamışlardır. Yunan taarruzu karşısında Türk ordusu Sakarya'ya doğru çekilmeye başlamıştır. Çevik'in, Karabekir'den aktardığına göre: "23 Ağustos 1921 sabahı bütün güçleriyle Türk mevzilerine saldırdılar. Özellikle askeri açıdan çok önemli bir tepe olan Mangal dağına ele geçirdiler ve bütün gayretlere rağmen geri alınamadı."¹⁴ 26 Ağustos'ta Türk orduları, Yunan kuvvetlerinin çevirme planı ile sıkıştırılmıştır. Savaş yüz kilometre uzunluğundaki bir hat üzerinde meydana gelmiştir. Cephede sol kanattaki Türk kuvvetleri, Ankara'nın elli kilometre kadar güneyine itilmiştir.¹⁵ Erikan'ın, Cebesoy'un *Siyasi Hatıralar* kitabından aktardığına göre 24 Ağustos tarihinde, Başkomutan, birlikleri görmek üzere yola çıkarken attan düşmüştür. Bir kaburga kemiği kırıldığından bundan sonraki çalışmalarını, büyük acılarına sıkıntılara rağmen sürdürmüştür.¹⁶ 31 Ağustos'taki Yunan ordusunun taarruzu başarılı bir şekilde gelişince yaklaşık 100 km uzunluğundaki cephede

14 Zeki Çevik; *Milli Mücadele'de Son Kurşun*, Balıkesir Üniversitesi Yayınları, Balıkesir 2002, s.65.

15 E. Semih Yalçın ve diğerleri, *Atatürk İlke ve İnkılâp Tarihi*, Berikan Yayınları, Ankara 2008, s.249.

16 Celal Erikan, *Kurtuluş Savaşımızın Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1971, s.155.

yer yer kırılmalar olmuştur. Türk ordusu bazı noktalarda geri çekilmek zorunda kalmıştır.¹⁷

Türk mevzileri bazı noktalarda zor durumda olmasına rağmen savunmadan hiç vazgeçilmemiştir. Kaybedilen her hattın gerisinde yeni bir hat oluşturulmaktadır. Böylece düşmanın ilerlemesine izin verilmemiştir. Zira başkomutan savaş stratejisi için şu formülü koymuştur: “ *Hatt-ı müdafaa yoktur. Sath-ı müdafaa vardır. O sath bütün vardır. Vatanın her karış toprağı, vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça terk olunamaz. Onun için, küçük, büyük her birlik, ilk durabildiğı noktada, tekrar düşmana karşı cephe teşkil edip, muharebeye devam eder. Yanındaki birliğin çekilmek zorunda kaldığını gören birlikler, ona tabi olamaz. Bulunduğı mevzide sonuna kadar dayanmaya ve mukavemete mecburdur.* ”¹⁸

Sakarya Savaşı'nın bu en zor safhasında ihtiyaçlarını tam olarak karşılanamadan savaşa girmek zorunda kalan Türk ordusunun cephanesi tükenmiştir. Silah ve cephane Erzurum ve Diyarbakır gibi daha uzak bölgelerden deve kervanları ile gelmektedir. Bu bölgelerden gelen takviye birlikler, uzun yürüyüşten sonra aç, yorgun, uykusuz, bitkin ve hasta bir vaziyetle dinlenmeye fırsat bulamadan muharebeye katılmışlardır. Bu arada Mustafa Kemal Paşa'nın atından düşüp kaburgalarını kırması da savaşın zor gidişatı içinde olumsuz bir durum olarak yansımıştır.¹⁹

Tüm olumsuzluklara rağmen Türk kuvvetleri 10 Eylül 1921 tarihinde karşı taarruzu başlatmıştır. Yunanlılar beklemedikleri biz bozguna uğramışlardır. 12 Eylül 1921 tarihinde Yunan askeri birlikleri Sakarya'nın batısına çekilmek zorunda kalmıştır. 22 gün 22 gece süren savunma savaşının galibi Türk ordusu olmuştur. Bu savaş Türk tarihine büyük bir zafer olarak yansımıştır.²⁰

Türk ordusu bu muharebede çok subay kaybetmiştir. Yedi tanesi tümen kumandanı olmakla birlikte şehit sayısı 3.288, yaralı 13.618, tutsak 415'dir. Yunan ordusu Türk ordusunu yenemeyeceğini anlayınca kinini sivil halka uyguladığı vahşetle göstermiştir. Yunan ordusunun kaybı ise çok ağırdır. 15.000 ölü, 25.000 yaralıları vardır. Böylece ordularının üçte birini kaybetmişlerdir. Bu Yunan ordusunun taarruz gücünün kırıldığı anlamına gelmektedir.²¹ Muharebe sonunda birçok gazimize istiklal madalyaları verilmiştir.²²

17 Halit Eken, *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi*, Marmara Kitabevi Yayınları, Bursa 1998, s.243.

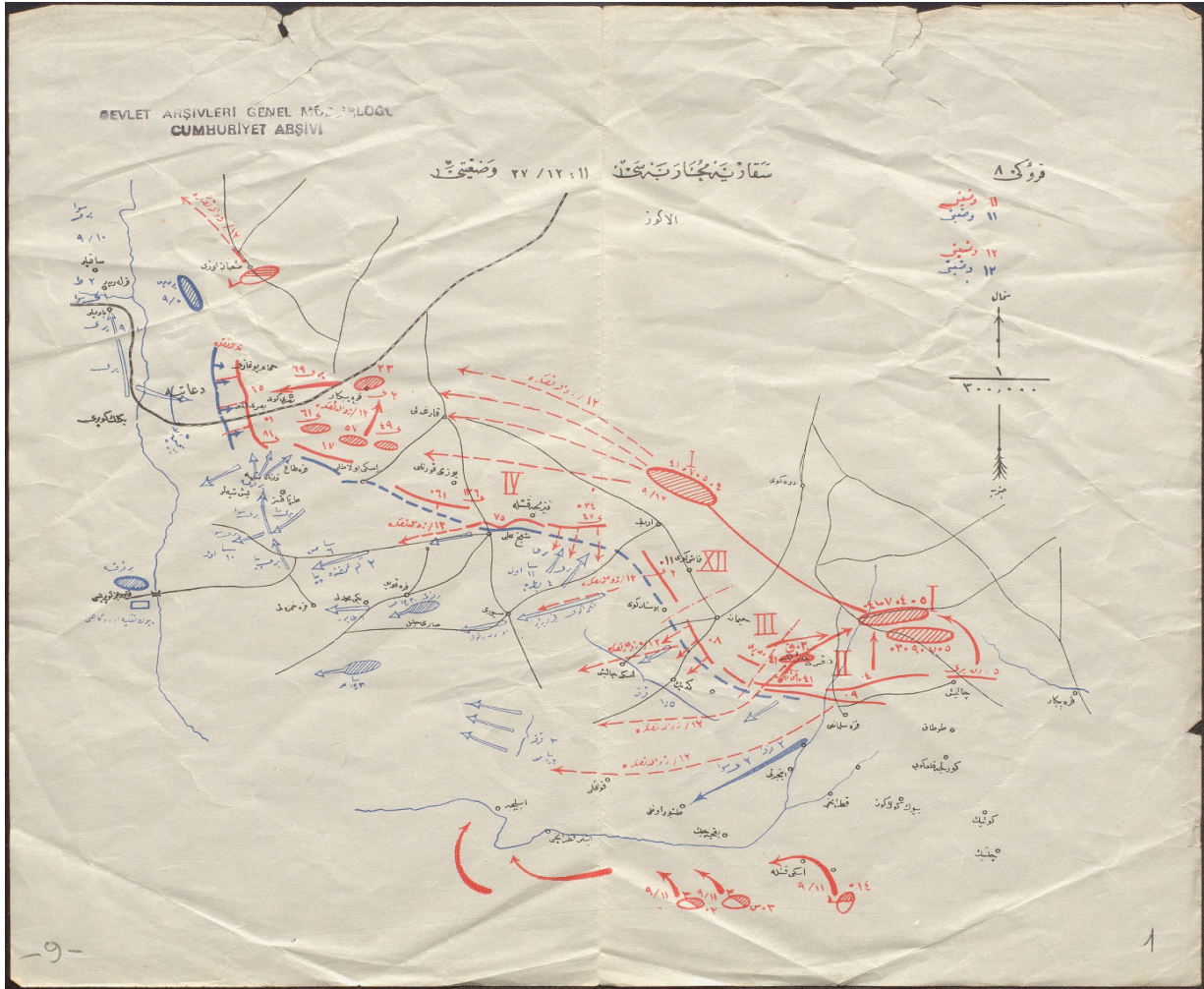
18 Yüksel Kırca, Bayram Akça, Melek Çolak, *Türk İnkılâp Tarihi ve Atatürk İlkeleri*, Ünyay Basımevi, Muğla 1996, s.217.

19 Halit Eken, *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi*, Marmara Kitabevi Yayınları, Bursa 1998, s.243.

20 E. Semih Yalçın ve diğerleri, *Atatürk İlke ve İnkılâp Tarihi*, Berikan Yayınları, Ankara 2008, s.249-250.

21 Halit Eken, *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi*, Marmara Kitabevi Yayınları, Bursa 1998, s.244.

22 BCA, 3- 32, 18/2 Tarih: 29.09.1922.

Resim: 3 Sakarya Muharebesi Harekât Planı, Savaş Türkler Lehine dönmüştür. (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi,1921)²³

Özsoy'un, Baykara'dan aktardığına göre: "Sakarya Savaşı, 1689 Viyana Bozgunundan itibaren sürekli geri çekilen Türk ordusunun, o tarihten sonra ilk kez karşı bir taarruza geçtiği ve zaferle neticelendirdiği bir savaş olarak tarihteki yerini aldı." şeklinde değerlendirme son derece doğrudur.²⁴

Sonuç

Türk ordusunun, bu anlamlı ve büyük başarısı üzerine 19 Eylül 1921 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından, Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'ya kanunla Müşir (Mareşal) rütbesi ve "Gazi" unvanı verilmiştir.²⁵

Sakarya Muharebesi, Türk milleti için, askeri alanın yanında siyasi ve dış politikada da sonuçlarını göstermiştir.13 Ekim 1921'de Kafkas Cumhuriyetleri ile Kars Antlaşması, 20 Ekim

23 BCA, 1138 -149, 1 /4 Tarih:1921.

24 Osman Özsoy, *Saltanattan Cumhuriyete Kurtuluş Savaşı*, Timaş Yayınları, İstanbul 2007, s.354.

25 Yüksel Kırca, Bayram Akça, Melek Çolak, *Türk İnkılâp Tarihi ve Atatürk İlkeleri*, Ünyay Basımevi, Muğla 1996, s.218.

1921’de Fransızlar ile Ankara Antlaşması imzalanmıştır.

Muharebeden sonra 26 Eylül 1921’de Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan devletlerinin temsilcilerinin de katıldığı bir konferans düzenlenmiştir Belirli koşullarda Batum’un Gürcistan’a geçtiğini Türkiye Büyük Millet Meclis’i kabul etmiştir.²⁶ Görülüyor ki Türkiye bu üç devlet ile doğu sınırını güvence altına almıştır.

Savaş gazileri İstiklal madalyası ile ödüllendirilmiştir. Gazilerimizden, Bilecikli Eyyüp oğlu Fazıl Efendi’ye 21.10.1922 tarihinde istiklal madalyası ile mükafatlandırma yapılmıştır.²⁷ Yaralanalar hava değişimi için başka illere gönderilmiş ve maaşları ödenmiştir.²⁸

Sakarya Muharebesinin sonuçlarından biri olan Ankara Antlaşması ise 1923 Lozan Antlaşmasından önce Türkiye ve Fransa bakımından bir ön barış anlaşması olarak değerlendirilmelidir. Çünkü Ankara Antlaşması her iki devlet arasındaki savaşa son verilmiş, Fransa’nın işgalindeki Suriye ile Türkiye arasındaki sınır belirlenmiş ve daha sonraki ilişkiler için birtakım ilkeler konulmuş, ancak müttefiklerle bir arada çözümlenmesi gereken meseleler ister istemez Lozan Antlaşması’na kalmıştır.²⁹

Ankara Antlaşması göre, antlaşmanın imzalanmasıyla tutuklananlar salıverilecektir. Türkiye-Suriye sınırı belirlenmiştir. Bu antlaşma ile Süleyman Şah’ın türbesi Türkiye’nin korumasına verilmiştir. Hatay bölgesi için idare özelleştirilmiştir. Misak-ı Milli’den taviz verilmeden düzenlemeler yapılmaya çalışılmıştır. Türkiye ve Suriye arasındaki ticari işlerin ve gümrük işlerinin düzenlenmesine karar verilmiştir. En önemlisi artık Güney Cephesi mücadeleleri sona ermiştir. Türk birlikleri rahat bir şekilde taarruz için birliklerini Batı istikametine gönderebilir hale gelmiştir³⁰

Son söz olarak Düvel-i Muazzama’nın son oyunu bozulmuş ve Türk Milleti’nin Viyana’dan beri süre gelen geri çekilmesi durdurulmuştur.

KAYNAKLAR

ARŞİV BELGELERİ

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi Başkanlığı (BCA)

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi, Kutu No: 1138 Dosya No:149, Gömlek No. 1 /1 Tarih :1921

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi, Kutu No: 1138 Dosya No:149, Gömlek No. 1 /2 Tarih :1921

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi, Kutu No: 1138 Dosya No:149, Gömlek No. 1 /4 Tarih

26 Yahya Akyüz ve diğerleri, *Türk İnkılâbı’nın Hazırlık Dönemi ve Türk İstiklal Savaşı*, YÖK Yayınları, Ankara 1997, s.138.

27 BCA, 5- 32, 9/1 4 Tarih :1922

28 BCA, 4- 48, 2, Tarih:12.02. 1922

29 Halit Eken, *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi*, Marmara Kitabevi Yayınları, Bursa 1998, s.246.

30 Yüksel Kırca, Bayram Akça, Melek Çolak, *Türk İnkılâp Tarihi ve Atatürk İlkeleri*, Ünyay Basımevi, Muğla 1996, s.221.

:1921

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi, Kutu No: 5 Dosya No: 32, Gömlek No. 9/1 4 Tarih :1922

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi Kutu No: 5 Dosya No: 32, Gömlek No. 9/2 4 Tarih :1922

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi, Kutu No: 3 Dosya No: 32, Gömlek No.18/1 Tarih : 29.09.1921

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi, Kutu No: 3 Dosya No: 32, Gömlek No.18/2 Tarih : 29.09.1921

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi, Kutu No: 4 Dosya No: 48, Gömlek No. 2/1 Tarih :12.02. 1922

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi, Kutu No: 4 Dosya No: 48, Gömlek No. 2/2 Tarih :12.02. 1922

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi, Kutu No: 3 Dosya No: 32, Gömlek No.18/1 Tarih : 29.09.1921

ARAŞTIRMA VE İNCELEME ESERLER

AKÇA, Bayram, ÇOLAK, Melek, KIRCA, Yüksel, *Türk İnkılâp Tarihi ve Atatürk İlkeleri*, Ünyay Basımevi, Muğla 1996.

AKYÜZ, Y., KOCATÜRK, U., BOZKURT, G., GÜNEŞ, G., AYBARS, E., ÇAĞAN, N., ERGUN, M., BİLİM, C., *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi 1*, YÖK Yayınları, Ankara 1997.

ATATÜRK, Mustafa Kemal, *Nutuk*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1997.

AYBARS, Ergün, *Türkiye Cumhuriyet Tarihi 1*, Ercan Kitabevi, İzmir 2000.

ÇEVİK, Zeki, *Milli Mücadele’de Son Kurşun*, Balıkesir Üniversitesi Yayınları, Balıkesir 2002.

EKEN, Halit, *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi*, Marmara Kitabevi Yayınları, Bursa 1998.

ERİKAN, Celal, *Kurtuluş Savaşımızın Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1971.

GÜNCA, Yılmaz, ŞENŞEKERCİ, Erkan, *Atatürk İlke ve İnkılâp Tarihi*, Alfa Yayınları, Bursa 2001.

KARAKOYUNLU, Sadri, “Sakarya Meydan Muharebesi’nin Yankıları (Melhaame-i Kübra- Büyük Kan Seli veya Büyük Savaş Alanı)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 1995, Sayı 31, s.94.

KAYIRAN, Mehmet, “Tekâlif-i Milliye Emirleri ve Uygulanışı”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 1989, s.649-650.

ÖZSOY, Osman, *Saltanattan Cumhuriyete Kurtuluş Savaşı*, Timaş Yayınları, İstanbul 2007.

YALÇIN, Semih, *Atatürk İlke ve İnkılâp Tarihi*, Berikan Yayınları, Ankara 2008.

C	T.C.
	BAŞBAKANLIĞI MÜHÜR VE ARŞİVİ

Karar No.	1913
Eski Defter	C. 4 S. No. 1738

KARARNAME

Birinci Piyâde Fırkasının üçüncü Alayının altıncı Bölük Kumandanı iken Sakarya harbinde mecrûh olarak ma'lûl kalan Kayseri Ahza-Asker Kalemi Mülhâkı piyâde mülâzım evveli Bilecikli Fazıl efendi bin Eyüb'ün (332-14) İstiklâl Madalyası ile taltifinin Garb-Cebhesi Kumandanlığı tarafından teklif ve inhâ edildiği Müdâfaa-i Milliye Vekâletinin 13/9/338 tarih ve Muâmelât-ı Zâtiyye 9101/23683 numaralı tezkiresinde bildirilmekle mumaileyhin olvehile taltifinin Türkiye Büyük Millet Meclisine arzı İcra Vekilleri Heyetinin 21/10/338 tarihindeki ictimâinde takarrür etmiştir.

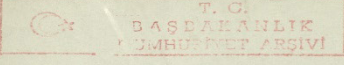
21/10/338

Türkiye Büyük Millet Meclisi İcra Vekilleri Heyeti Reisi	Şeriye Vekili	Müdafaai Milliye Vekili
Adliye Vekili	Dahiliye Vekili	Hariciye Vekili İctimada bulun- mamıştır.
		Maliye Vekâleti Vekili Mehmet Vehbi
Maarif Vekili	Nafia Vekili	İktisat Vekili
Erkânı Harbiye-i-Umumiye Vekâleti Vekili		
Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi nâmına Doktor Adnan		

İstiklâl madalyası verilmesine dair (BCA: 5 - 32, 9/2 ,Tarih :1922)

	<p>T. C. BAKANLIK HURİYET ARŞİVİ</p>	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td>Karar No.</td> <td>1386</td> </tr> <tr> <td>Eski Defter</td> <td>C. No. 4 S. No. 169</td> </tr> </table>	Karar No.	1386	Eski Defter	C. No. 4 S. No. 169
Karar No.	1386					
Eski Defter	C. No. 4 S. No. 169					
<p>KARARNÂME</p>		<p>Muâmesi ikmâl edilmiştir.</p>				
<p>Sakarya Harbinde yaralanarak iki ameliyeyi cerrahiyyeyi müteâkib iadei-âfiyyetle bukeye berâyi-tebdilhavâ Trabzon'a azîmeti mukarrer oldu- ğundan bahisle Kânûn-ı evvel ve Kânûn-ı sâni maaşlarının itâsını istidâ eyleyen beşinci Kafkas Fırkası Topcu Taburu zâbitâından Pirlepeli mülâzım-ı sâni Mah- mud Şevket efendinin olvechile mezkûr maaşlarının tesviyyesi İcra Vekilleri Heyetinin 12/2/338 târihindeki ictimâında takarrür etmiştir. 12/2/1338</p>						
<p>İcra Vekilleri Hey'eti Reis Vekili ve Şeriyye Vekili Fehmi Müdafaai Milliye Vekili Kâzım Adliye Vekili Refik</p>						
<p>Dahiliye Vekili namına Mehmet Vehbi Hariciye Vekâleti Vekili Mahmut Celâl Maliye Vekili Hasan</p>						
<p>Maarif Vekili Mehmet Vehbi Nafia Vekili Feyzi İktisat Vekili Sırrı Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiyye Vekili Doktor Rıza Nur</p>						
<p>Erkânı-Harbiye-Umumiyye Vekili Cephede teftişte</p>						
<p>Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi M. Kemâl</p>						

Gazimize hava değişimi sırasında maaş ödenmesi (BCA: 4-48, 2/2, Tarih:12.02. 1922)

	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td>Karar No.</td> <td style="text-align: center;">1107</td> </tr> <tr> <td>Eski Defter</td> <td style="text-align: center;">C. No. 3 S. No. 245</td> </tr> </table>	Karar No.	1107	Eski Defter	C. No. 3 S. No. 245								
Karar No.	1107												
Eski Defter	C. No. 3 S. No. 245												
<p>Muâmelesi ikmal edilmiştir.</p> <p style="text-align: right; color: red;">X</p> <p>Sakarya muharebesinde ibraza fedakârı eyleyen Garp Cephesi Kita'atına mensup erkân-ümera ve zabıtanın iki yüz otuz dört zatın İstiklâl madalyası ile taitifleri hakkında Cephe Kumandanlığından mevrud ve melfûf defter Heyet-i Vekilece bî-istetkik muvafık görülmüştür.</p> <p style="text-align: center;">29 Eylül 337</p> <table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td style="width: 33%; text-align: center;">İcra Vekilleri Heyeti Reisi Vekili Rafet</td> <td style="width: 33%; text-align: center;">Hariciye Vekili Yusuf Kemâl</td> <td style="width: 33%; text-align: center;">Dahiliye Vekâleti V. Rafet</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">Adliye Vekili Refik Şevket</td> <td style="text-align: center;">Şer'îye Vekili Fehmi</td> <td style="text-align: center;">Erkânî Harbiye-i Umumiye Vekili Cephede</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">Sıhhiye ve Muaveneti İctimaiye Vekili Dr.Refik</td> <td style="text-align: center;">İktisat Vekili Mahmut Celâl</td> <td style="text-align: center;">Nafia Vekili Ömer Lütfü</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">Maarif Vekili Hamdullah Suphi</td> <td style="text-align: center;">Maliye Vekili Hasan Hüsnü</td> <td></td> </tr> </table>		İcra Vekilleri Heyeti Reisi Vekili Rafet	Hariciye Vekili Yusuf Kemâl	Dahiliye Vekâleti V. Rafet	Adliye Vekili Refik Şevket	Şer'îye Vekili Fehmi	Erkânî Harbiye-i Umumiye Vekili Cephede	Sıhhiye ve Muaveneti İctimaiye Vekili Dr.Refik	İktisat Vekili Mahmut Celâl	Nafia Vekili Ömer Lütfü	Maarif Vekili Hamdullah Suphi	Maliye Vekili Hasan Hüsnü	
İcra Vekilleri Heyeti Reisi Vekili Rafet	Hariciye Vekili Yusuf Kemâl	Dahiliye Vekâleti V. Rafet											
Adliye Vekili Refik Şevket	Şer'îye Vekili Fehmi	Erkânî Harbiye-i Umumiye Vekili Cephede											
Sıhhiye ve Muaveneti İctimaiye Vekili Dr.Refik	İktisat Vekili Mahmut Celâl	Nafia Vekili Ömer Lütfü											
Maarif Vekili Hamdullah Suphi	Maliye Vekili Hasan Hüsnü												

234 Gazilerimize İstiklâl Madalyası verilmesi (BCA: 3-32, 18/2, Tarih : 29.09.1921)